

Фонд
Демократичні ініціативи
імені Ілька Кучеріва

Україна у фокусі

Щотижневий
інформаційно-аналітичний
бюлетень

Грудень 26-31 2016

ПОЛІТИЧНІ ПІДСУМКИ 2016 РОКУ

внутрішній вимір

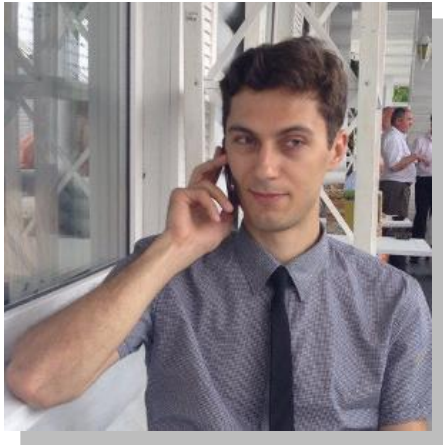
зовнішній вимір

2016

ЗМІСТ

ПОЛІТИЧНІ ПІДСУМКИ 2016 РОКУ: ВНУТРІШНІЙ ВИМІР	3
ПОЛІТИЧНІ ПІДСУМКИ 2016 РОКУ: ЗОВНІШНІЙ ВИМІР	5
2016 РІК: ГРОМАДСЬКА ДУМКА УКРАЇНИ	10
МИНУЛИЙ РІК В ОЦІНКАХ ЕКСПЕРТІВ.....	13

ПОЛІТИЧНІ ПІДСУМКИ 2016 РОКУ: ВНУТРІШНІЙ ВИМІР

Олексій Сидорчук

Політичний аналітик фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва

Внутрішньополітичні процеси в Україні протягом 2016 р. багато в чому стали продовженням тенденцій, закладених торік. Більшість реформаторських зусиль, які українська влада здійснювала в 2016 р., стали результатами рішень або їх проектів, підготовлених раніше. Так само й дестабілізація політичної ситуації в парламенті стала результатом напруження у відносинах між ключовими парламентськими фракціями, що почало проявлятися із кінця літа 2015 р. Однак протягом 2016 р. наочними стали й відносно нові тренди, зокрема поступове руйнування тимчасових пактів усередині неформальної правлячої коаліції.

Реформи на папері

У 2016 р. законодавчий прогрес реформ суттєво випереджав успіхи з їх імплементацією. Протягом року запрацювали два антикорупційні органи: Національне антикорупційне бюро (НАБУ), покликане розслідувати корупційні злочини високопоставлених посадовців, і Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), відповідальне за моніторинг і виявлення корупційних порушень. НАБУ вже продемонструвало бажання притягати до відповідальності топ-чиновників і політиків, зокрема депутата Олександра Онищенка і голову Центральної виборчої комісії Михайла Охендовського. Однак його зусиллям заважали брак координації з Генеральною прокуратурою та опір нереформованих судів.

НАЗК, натомість, продемонструвало слабку інституційну спроможність і вразливість до політичного впливу з боку Президента Петра Порошенка й уряду. З одного боку, завдяки ухваленню прогресивного закону про електронні декларації було досягнуто небаченої прозорості щодо доходів і статків представників політичної еліти. З іншого – НАЗК не демонструвало бажання виявляти корупційні порушення в діях представників правлячої коаліції, однак наклало санкції на опозиційного депутата Сергія Лещенка. У сфері контролю за партійними фінансами НАЗК поки що теж не показало помітних результатів, заплющуючи очі на очевидні порушення нових правил фінансування партій.

Реформи правоохоронних органів також не надто просунулись протягом року. Попри ухвалення нового закону про прокуратуру цей орган досі лишається неоновленим і залежним від глави держави. Реформа органів внутрішніх справ, натомість, зіткнулась із труднощами, оскільки керівництво Національної поліції лишилось під контролем Міністерства внутрішніх справ (МВС), а процес набору її співробітників регулярно критикують за намагання керівництва МВС зберегти старі кадри. Судова реформа отримала значний стимул завдяки ухваленню змін до Конституції, що покликані зменшити політичну залежність судів і оновити суддівський

корпус. Попри це одразу після набуття чинності нових норм очевидним стало бажання президента і парламенту зберегти свій вплив на суди, а перспективи очищення судів від недостойних служителів Феміди неочевидні.

Найяскравішим винятком із загального тренду стала реформа децентралізації: у цій сфері імплементація значно випередила законодавчий прогрес. Протягом усього року парламент не спромігся ухвалити низку законів, які би полегшили процес добровільного об'єднання громад. Попри це утворені в 2015 р. 159 об'єднаних територіальних громад (ОТГ) завдяки новим ресурсам і повноваженням продемонстрували позитивні результати з вирішення проблем місцевого значення. Пасивний опір Верховної Ради також не завадив проведенню перших виборів у ще 207 ОТГ, які отримають нові можливості з наступного року.

Примара коаліції

Початок 2016 р. супроводжувала парламентська криза, зумовлена різким падінням популярності прем'єр-міністра Арсенія Яценюка і небажанням менших членів коаліції – «Самопоміч», Радикальної партії Олега Ляшка і «Батьківщини» – нести пов'язані з цим репутаційні втрати. Внаслідок виходу цих партій із коаліції в лютому 2016 р. і подальшої відставки Яценюка дві правлячі партії – Блок Петра Порошенка (БПП) і «Народний Фронт» – втратили парламентську більшість. Однак завдяки підтримці з боку олігархічних депутатських груп – «Відродженню» і «Волі народу» – їм вдалося призначити новим керівником уряду давнього соратника Порошенка Володимира Гройсмана. Відтак президенту вдалося збільшити вплив на уряд, однак зворотним боком медалі стала втрата надійної бази підтримки в парламенті.

Поведінка нових і старих опозиційних партій з часом ставала все менш конструктивною. «Батьківщина» й Опозиційний блок регулярно критикували всі важливі ініціативи уряду та президента, намагаючись збільшити свій електоральний рейтинг і створити умови для проведення позачергових парламентських виборів. Схоже, хоч і без очевидного прицілу на вибори, діяла й Радикальна партія. «Самопоміч», натомість, переживала кризу ідентичності, намагаючись зберегти власний імідж реформаторської сили і водночас дистанціюватись від непопулярних кроків уряду й коаліції. Окрему опозиційну нішу прагнули зайняти вихідці з Опозиційного блоку Вадим Рабінович і Євгеній Мураєв, що створили партію «За життя» і активно критикували тарифну політику уряду. З іншого боку, розпорошеність опозиційних сил і низький рівень довіри до них поки що не дає підстав для масових протестів чи призначення позачергових виборів.

Посилились відцентрові тенденції і всередині правлячої команди. Політичне партнерство Порошенка і экс-президента Грузії Міхеїла Саакашвілі добігло кінця внаслідок зростання політичних амбіцій останнього і опору його діяльності на посаді голови Одеської обласної державної адміністрації. Загрозу позиціям президента створив і нещодавній скандал із заявами депутата-втікача Онищенка, який звинуватив Порошенка в політичній корупції та підкупі депутатів. Непростими лишались відносини глави держави із олігархом Ігорем Коломойським, який протягом року інвестував у розвиток низки політичних проектів, здатних скласти конкуренцію БПП. Наприкінці року завдяки націоналізації «Приватбанку», що належав

Коломойському, Порошенко вкотре уклав із ним неформальний пакт про ненапад. Проте невідомо, як довго він триватиме.

Висновки

Протягом 2016 р. попри певний законодавчий прогрес у здійсненні реформ їх імплементація залишала бажати кращого. Найбільш затребувані українцями реформи – боротьба з корупцією та оновлення правоохоронної системи – досі не дали серйозних результатів. Яскравою плямою лишилась реформа децентралізації, яка дозволила активним громадам вирішувати власні проблеми навіть в умовах браку законодавчого прогресу.

2016 р. також приніс значну політичну турбулентність: внаслідок розпаду коаліції та відставки уряду протиріччя між парламентськими фракціями суттєво загострились, а підтримка урядових і президентських ініціатив у парламенті ослабла. При цьому правляча команда була змушена реагувати і на постійну критику з боку опозиційних партій, і на загрози власній єдності від різних політичних акторів, що колись входили до неформальної владної коаліції.

ПОЛІТИЧНІ ПІДСУМКИ 2016 РОКУ: ЗОВНІШНІЙ ВИМІР

Марія Золкіна

Політичний аналітик фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва

Зовнішньополітичний та міжнародний напрями державної політики і політичного життя в Україні загалом у 2016 р. виявились більш ніж насиченими. Попри те, що кардинальних змін чи зламів не відбулося, але й у відносинах із НАТО, і у відносинах з ЄС, і з Росією – в контексті продовження агресії – мали місце важливі події та зрушення. Наслідків від переважної більшості з них варто чекати вже у майбутньому. Відтак, 2016 р. можна вважати таким, що заклав підвалини нової або видозміненої архітектури відносин України із зовнішнім світом, а подекуди – окреслив якісно нові тенденції, які демонструють, до чого Україні у зовнішньополітичному плані варто готуватися.

Угода про асоціацію: подолати перепони

Європейський Союз продовжує лишатися ключовим зовнішнім партнером України. І як показав 2016 р., ці відносини, попри їхню комплексність, є непростими, передовсім з огляду на появу нових чинників, які впливають на двосторонні зв'язки між Україною та ЄС загалом. Одним із ключових питань у відносинах України та ЄС цього року була проблема ратифікації

Угоди про асоціацію. Питання, що більш ніж на півроку фактично зависло в повітрі, хоча сама Угода продовжувала застосовуватися.

Угода про асоціацію між Україною та Євросоюзом вимушено та штучно стала заручником внутрішніх процесів в окремо взятій країні-члені ЄС. Так, негативний результат референдуму в Нідерландах створив справжню політичну кризу. Нідерландський уряд вимушений був шукати простір для маневру між підсумками референдуму і необхідністю продовжити загальний процес ратифікації. Інституції ЄС виявилися безпорадними перед такими викликами внутрішнього політичного життя країн-членів. Україні лишалося проводити консультації з відповідними структурами в ЄС та Нідерландах і разом формулювати прийнятний для всіх компроміс. Політичне рішення було знайдено: Угода про асоціацію буде доповнена окремим додатком, який де-факто фіксуватиме і без того очевидні речі – Угода про асоціацію не є кроком до членства в ЄС, а також не зобов'язує ЄС до жодних додаткових безпекових гарантій Україні та додаткової (відносно чого?) фінансової допомоги. Фактично, цей додаток матиме таке ж суто політичне значення, як і сам референдум в Нідерландах. Його основне завдання – заспокоїти голландських виборців, які під впливом здебільшого маніпуляцій та міфів проголосували про Угоду про асоціацію в її первинному вигляді. Остаточне рішення Нідерланди ухвалюватимуть вже у січні 2017 р., але з високою часткою вірогідності можна сказати: процес розблокований, а Угода про асоціацію до повного завершення ратифікації і надалі діятиме в нинішньому режимі тимчасового застосування. Для ЄС на цей раз проблема була вирішена: ризик виглядати недоговороздатним і ненадійним партнером було нівельовано. Втім, проблема не зникла. Посилення впливу національних політичних процесів на рішення рівня всього ЄС – це новий виклик, який у 2016 р. постав перед ЄС серйозно як ніколи. А якщо пригадати ефект землетрусу від референдуму у Великобританії, то наявність такої проблеми стає більш ніж загрозливою для Об'єднаної Європи. Для України цей приклад був надзвичайно важливим, оскільки він насамперед продемонстрував брак системної роботи не тільки з Брюсселем, але і безпосередньо з країнами-членами. Іншим виміром двосторонніх відносин, де також з'явилися саме політичні перепони став безвізовий діалог України та ЄС.

Безвізовий режим: скільки ще Україна перебуватиме в залі очікування?

Попри всі очікування, безвізового режиму Україна та Грузія у 2016 р. не отримали. Позитивна оцінка останнього звіту виконання Україною Плану дій з візової лібералізації була надана Єврокомісією ще у грудні 2015 р., згодом Єврокомісія офіційно рекомендувала надати Україні безвізовий режим, а профільний комітет Європейського Парламенту ще у липні 2016 р. також схвалив доповідь про необхідність якнайшвидшого запровадження безвізового режиму. Тим не менше, на заваді політиці «відчинених дверей» стали знову ж таки внутрішні проблеми Європейського Союзу, а також низка політичних чинників. Спочатку відтягування пов'язувалося із серйозними проблемами у роботі Національного агентства з питань запобігання корупції і запровадженням електронних декларацій, але і тоді, коли Україна виконала поставлені завдання, процес з місця практично не рушив. То в чому ж полягає «політизованість» погляду ЄС на безвізовий режим для України і Грузії? По-перше, на етапі виконання Україною Плану дій з візової лібералізації жодних додаткових умов після визнання процесу виконання задовільним, не було. Отже, після позитивного висновку Європейської Комісії не повинно було бути жодних додаткових вимог та тим паче – умов – для запровадження безвізу. Втім, в середині 2016 р. вони з'явилися. І ключова з них – це розробка оновленого механізму

призупинення дії безвізового режиму. Саме по собі відтермінування безвізового режиму через внутрішньоєвропейські дебати про формулу спрощеної зупинки безвізу – вже було політичним чинником. Такої перепони для України та Грузії не повинно було бути. Ухвалений новий механізм все одно ширився би на всі країни з безвізовим режимом незалежно від того, коли вони його отримали. По-друге, навіть на фінальному етапі узгодження згаданого механізму призупинення, постали додаткові суто політичні перепони: неофіційно, але де-факто, низка країн-членів, особливо Франція, почали наполягати на відтермінуванні остаточного рішення про запровадження цього нового механізму. Автоматично це означало і відтермінування запровадження безвізу для України та Грузії – ці країни поставлені у пряму залежність від того, коли буде схвалений новий механізм. Спроби відтермінувати важливі рішення пов'язані знову ж таки з внутрішніми проблемами в окремих країнах-членах ЄС, зокрема майбутніми виборами у Німеччині та особливо – у Франції. Тобто, так само, як у випадку із референдумом у Нідерландах, внутрішні політичні дискусії між різними політичними силами ведуться в такий спосіб, який впливає на зовнішні зобов'язання ЄС загалом. За оптимістичним сценарієм, Україна могла би отримати безвізовий режим вже у квітні 2017 р., але для цього потрібна відмова від політичних мотивацій з боку окремих членів ЄС. Наразі на порядку денному тільки процедурні питання. І вони можуть бути завершені протягом перших місяців 2017 р. – голосування в Європарламенті і Раді ЄС. Якщо ж цього не відбудеться в цей час, є дуже серйозна загроза, що питання безвізового режиму взагалі буде поставлено на паузу мінімум до завершення виборів у Німеччині восени 2017 р. А якою буде ситуація за нового очільника Франції і нової композиції німецького парламенту – питання відкрите.

Міжнародні санкції щодо Росії: єдність є, але допоки?

Політика ЄС щодо Росії залишалася третім важливим виміром відносин України з ЄС. Так, економічні та секторальні санкції, а також дипломатичний тиск на Росію з боку ЄС – це важливий показник спільних поглядів та спільних оцінок дій Росії відносно України. Особливість 2016 р., з точки зору цього виміру, полягала в тому, що позиція ЄС почала зазнавати змін. Поки що на виході ми маємо позитивний результат: ЄС не пом'якшив жодним чином санкцій відносно Росії і продовжив їх на першу половину 2017 р. Однак рік, що минає, показав низку важливих моментів. Так, перша половина 2016 р. характеризувалася надзвичайно потужним тиском європейських партнерів на Україну з метою ухвалити закон про вибори на окупованій частині Донбасу і почати підготовку до їх проведення. Такі вимоги обґрунтовувалися нібито потребою в додаткових аргументах для продовження санкцій щодо Росії. Українська сторона змогла уникнути ухвалення цього закону, так само як і конституційної реформи в другому читанні, але санкції при цьому вдалося на рівні ЄС зберегти. Тиск на Україну з метою фактично одностороннього виконання політичної частини Мінських домовленостей до кінця 2016 р. об'єктивно зменшився. В Брюсселі з'явилося більше відповідних реаліям оцінок: спочатку – безпека, потім – політичне врегулювання. Саме така формула стала основною для переважної частини українських громадян, й інша модель значною частиною українців просто не буде сприйнята. В той же час, єдність щодо санкцій, яку поки що вдалося зберегти, зовсім не означає, що тримати її на відповідному рівні вдаватиметься і надалі. В першу чергу – через вже згадане посилення внутрішніх політичних факторів і все більшу зосередженість країн Євросоюзу як на своїх власних проблемах, так і загальноєвропейських – як-то міграційна криза. Тим паче, що на тлі загострення конфлікту в

Сирії ситуація на Донбасі виглядає менш актуальною. Де-факто можна сказати, що в ЄС з'явилася у другій половині 2016 р. і посилюється схильність до того, щоб на певний час ситуацію навколо врегулювання на Донбасі поставити на своєрідну паузу, але про це нижче. Україні у роботі з ЄС для продовження санкцій щодо Росії варто мати на увазі надзвичайну слабкість Євросоюзу як об'єднання станом на цей час. 2016 р. став роком політичних струсів в ЄС. Союзу все складніше виступати в якості єдиного актора зовнішньої політики. Взагалі можна сказати, що той рівень консолідації країн-членів ЄС, який вони засвідчили при запровадженні санкцій проти Росії у 2014 р., сьогодні повторити навряд чи можливо. Неготовність до введення санкцій через дії Росії в Сирії наприкінці 2016 р. – яскраве тому підтвердження. Тому Україна порівняно з нинішніми спроможностями ЄС до консолідації перебуває, як виявилось, не у найгіршому становищі і користується тими результатами санкційної політики, які були досягнуті раніше, а тепер просто підтримуються.

Одним із останніх рішень адміністрації Барака Обама відносно України є рішення з розширення санаційного списку компаній та підприємств з Росії та окупованого Криму. Взагалі саме американські санкції можна вважати більш жорсткими, більш вузько спрямованими і дієвими, аніж обмеження, накладені ЄС. Саме тому прихід нової президентської адміністрації в США – це новий виклик для України. І якою саме буде політика новообраного Президента США Дональда Трампа в питанні російських санкцій, поки невідомо. Але Україні варто виходити з найменш сприятливого сценарію, аби бути готовими до нових реалій: пом'якшення санкцій у США, що автоматично посилить розбрат в середовищі ЄС. Згуртованість санкційної політики важлива не тільки між членами ЄС, але і між ЄС, з одного боку, і Сполученими Штатами, з іншого. У будь-якому разі, Україна має готуватися до скорочення міжнародної підтримки, хоча і працювати дипломатично далі для максимального продовження санкційних заходів західного світу.

Мінський процес: політичний глухий кут

Конфлікт на Донбасі, що триває, і процес переговорів у нормандському і мінському форматах лишаються в полі уваги українського суспільства, можливо, більше, аніж в полі уваги міжнародної спільноти. Так, акценти і пріоритети на міжнародній арені дещо змінилися, але оскільки конфлікт далекий від завершення, то і перемовини та пошуки компромісів були сталою практикою у 2016 р. Ключовий висновок 2016 р. у розрізі Мінських угод: де-факто процес зайшов у глухий кут. Безпекова компонента домовленостей не виконана повністю, найгірше – це дуже малий прогрес у звільненні незаконно утримуваних осіб. Спроби примусити Україну виконувати політичну частину Мінську-2 без відповідних кроків з боку Росії сягнули свого апогею навесні 2016 р., напередодні чергового на той час етапу перегляду санкцій в ЄС. Відмова України від сценарію із конституційною реформою, виборами на окупованій території фактично стали вододілом у Мінському процесі. Так, наявність своєрідного глухого кута пояснюється тим, що в нинішній ситуації, якщо не з'являться якісь нові обставини, виконання Мінського пакету практично неможливе. Росія не зменшує переліку своїх вимог. Зустрічі в нормандському форматі безрезультатні. Україна відмовляється (і цілком аргументовано) переходити до політичної частини Мінська без повноцінного режиму тиші і прогресу за гуманітарними пунктами. Будь-які політичні кроки – особливо, конституційна реформа з врахуванням «вимог Донбасу», чи то псевдовибори на окупованій території – не можуть бути ціллю. Тільки засобом врегулювання ситуації. За нинішніх вимог з боку Росії та

продовження бойових дій немає жодних підстав говорити про те, що політичні кроки сприятимуть врегулюванню конфлікту і зупинять агресію. Відтак, 2017 р., очевидно, буде роком продовження перемовин, які здебільшого будуть маневруванням усіх учасників між вимогами одних і спроможностями інших. Єдиний шанс просунути шляхом виконання Мінська: або Росія стає більш конструктивною і змінює набір своїх вимог, або Україна погоджується на ці вимоги і майже односторонньо починає їх виконувати. Ані перше, ані друге не виглядає реалістично. Тому настає «застигання» ситуації. Нині й західні партнери України, судячи з усього, з таким порядком денним змирилися або ж просто більше зосередилися на інших міжнародних чи то власних проблемах. І ця «пауза» – не найгірший для України сценарій, якщо альтернатива цьому – виконання неприйнятних політичних пунктів Мінська-2. Зміни формату перемовин також не варто очікувати. Це буде виправдано тоді, коли з'явиться підґрунтя для зрушення з мертвої точки, а такого наразі немає, тому нормандський формат поки що виглядає адекватним цьому моменту. Але в будь-якому разі Україні варто вже зараз готуватися до політичної турбулентності в питанні конфлікту на Донбасі. Представник Франції у нормандській четвірці вже за півроку зміниться. Жоден із нинішніх ймовірних переможців не може вважатися глибоко лояльним до України. Вибори у Німеччині хоча і дають усі шанси Ангелі Меркель лишитися на своїй посаді, але наскільки вистачить запасу міцності Берліну на тлі і німецьких, і загальноєвропейських нових актуальних проблем – невідомо. Нова адміністрація Дональда Трампа – це третій дзвіночок про те, що в планах на 2017 р. українська дипломатія і керівництво держави мають виходити з того, що підтримка світу не є доконаним фактом і вона, цілком ймовірно, йтиме на спад. Імовірно, ці проблеми стануть і можливостями одночасно: наприклад, для внутрішнього гуртування політичних еліт, як це було у 2014–2015 рр. в розпал агресії.

Висновки

Рік, що минає, став роком формування нової політичної реальності на міжнародній арені: президентські вибори в США, вихід Великобританії з ЄС, ескалація війни в Сирії, криза єдності в ЄС тощо. Всі ці події або безпосередньо, або опосередковано, але впливають і впливатимуть на Україну. Більшою мірою, звичайно, вже у 2017 р. Надважливо в цій ситуації, що Україні вдалося витримати поки що наявний рівень міжнародної підтримки в контексті конфлікту з Росією, зокрема, санкції. Українській дипломатії вдалося витримати тиск і не погодитися на програвні для України поступки в рамках Мінського процесу. У відносинах з нашим важливим партнером – ЄС – Україна з політичного «учня» і об'єкту претензій та критики почала перетворюватися на рівноцінного партнера. Особливо показовою в цьому сенсі є ситуація навколо безвізового режиму, де вже ЄС несе відповідальність за необґрунтоване затягування і відтермінування запровадження безвізу для України. Загалом, можна підсумувати, що 2016 р. став роком випробувань не тільки для України, але і для всього західного світу. Інша справа, що у 2017 р. Україні варто готуватися до початку дії вже у нових міжнародних реаліях.

2016 РІК: ГРОМАДСЬКА ДУМКА УКРАЇНИ

Фонд «Демократичні ініціативи»
ім. Ілька Кучеріва

Загальнонаціональне дослідження

Загальнонаціональне дослідження проведено Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова з 16 по 20 грудня 2016 року в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей. Опитано 2018 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

Фінансування опитування здійснене в рамках проекту МАТРА Посольства Королівства Нідерландів.

Для порівняння наводяться дані опитувань, проведених у різні роки Центром Разумкова (у листопаді 2014 року – разом з Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва»), а в грудні 2014 року – Фондом «Демократичні ініціативи» та Київським міжнародним інститутом соціології.

- **Головною політичною подією 2016 року в Україні** була визнана АТО (на це вказали 14% опитаних), далі йдуть підвищення комунальних тарифів (8.5%) та впровадження електронних декларацій (8%). Проте майже третина опитаних не змогла назвати жодної події.
- **Головною політичною подією в світі** визнані вибори в США (37%). Далі йдуть військове втручання Росії в Сирії (11,5%) та війни у світі (11%).
- **Політиком 2016 року 9,5% населення назвали Петра Порошенка**, далі йдуть Володимир Гройсман (8%), Надія Савченко (7%), Олег Ляшко (6%), Юлія Тимошенко (5%), Міхеїл Саакашвілі (4.5%). 40% громадян не назвали жодної кандидатури.
- **Вважають, що події в Україні відбуваються у неправильному напрямку, 67% населення** (58% у 2014 р., 68% у 2015 р.), у правильному напрямку розвитку подій впевнені 16% (22% у 2014 р., 15% у 2015 р.) і 17% (20% у 2014 р., 17% у 2015 р.) своєї думки не визначили.
- **На думку громадян, у більшості сфер життя становище в Україні в 2016 році істотно погіршилося.** Найбільш негативні зміни сталися у рівні цін та тарифів – тут погіршення зазначили 88,5% населення, в економічному становищі України (77%), у рівні стабільності (75%), упевненості громадян у завтрашньому дні (74%), рівні добробуту родини (73%). Окрім того, переважно погіршення ситуації було зазначене у ситуації із злочинністю (62%), у сфері ставлення громадян до влади (59%), в охороні здоров'я (54%), в оплаті праці (54,5%), соціальному захисті (49%), пенсійному забезпеченні (49%), дотримання

законності державними службовцями (43%). Переважно не змінилося становище у таких сферах, як становище російськомовного населення (69%), становище україномовного населення (70%), становище релігійних та етнічних меншин (64%), міжнаціональні стосунки (64%), рівень свободи слова (49%), рівень демократії (46%), дотримання прав і свобод (46%), освіта (43%). Єдиною сферою, де громадяни відзначили поліпшення ситуації, є обороноздатність країни – зміни на краще позначили 40% населення (на гірше – 21%). Поділилися думки щодо міжнародного іміджу України: 27% громадян вважають, що імідж змінився на краще, 32% – на гірше і 27% думають, що він не змінився. **У цілому ситуація в країні, на думку 73% населення, змінилася на гірше (у 2015 р. – 74%).**

- **Якщо порівняти з минулим, 2015 роком,** найбільші зміни на гірше громадська думка відзначила у ситуації із злочинністю (у 2015 році погіршення відзначали 47% населення, у 2016 – 62%), пенсійному забезпеченні (40% і 49%), соціальному захисті (40% і 49%).
- Лише 17% населення впевнені, що Україна здатна подолати існуючі проблеми і труднощі у найближчі кілька років, 49% вважають, що це відбудеться, але у більш віддаленій перспективі, а 19,5% загалом переконані у неспроможності країни.
- **У 2016 році найбільшу довіру громадян мали волонтерські організації** – довіра переважала недовіру на 44%. **Загалом довіру громадян мають насамперед інституції, пов'язані з обороною країни:** Збройні сили України (баланс довіри-недовіри становить +36%), добровольчі батальйони (+33%), Національна гвардія України (+28%), Державна прикордонна служба (+12%). Позитивний баланс довіри мають також церква (+30%), громадські організації (+8.5%), патрульна поліція (+5%), ЗМІ України (+4%).
- **Найвищим рівнем недовіри відзначаються засоби масової інформації Росії (-78%), державний апарат(-74%), суди (-72%), комерційні банки (-73%), Національний банк України (-65%), Верховна Рада України (-69%), прокуратура (-67%), політичні партії (-67%).** Далі за рівнем недовіри йдуть: уряд України (-55%), Президент України (-45%), поліція (-44%), обласні державні адміністрації (-34%), районні державні адміністрації (-28%), профспілки (-27%), Національне антикорупційне бюро (-29%), західні ЗМІ (-22%), служба безпеки України (-20%), Уповноважений Верховної Ради з прав людини (Омбудсмен) (-12%), органи місцевого самоврядування (-11%).
- **Наприкінці 2016 року в Україні немає жодного політичного лідера, довіра до якого переважала б над недовірою.** Найбільшу недовіру громадяни висловили до Валерії Гонтаревої (баланс довіри-недовіри становить -80%), Арсенія Яценюка (-72%), Арсена Авакова (-71%), Олександра Турчинова (-61%), Юрія Бойка (-60%). Далі за рівнем негативного ставлення йдуть: Олег Ляшко (-54%), Надія Савченко (-53%), Юля Тимошенко (-50%), Вадим Рабінович (-50%), Міхеїл Саакашвілі (-48%), Дмитро Ярош (-48%), Петро Порошенко (-44%), Юрій Луценко (-43%), Андрій Парубій (-43%), Віталій Кличко (-41%), Володимир Гройсман (-37%), Андрій Садовий (-35%), Оксана Сироїд (-32%), Валерія Лутковська (-32%). Відносно краще виглядає баланс довіри до Ірина Герашенко (-22%) та Анатолія Гриценка (-20%), але й там переважає негатив.

- **Ініціативу проведення дострокових парламентських виборів підтримують 46%** населення, не підтримують – 37%. У разі проведення дострокових виборів у них висловили готовність взяти участь 63% населення.
- Якби вибори до Верховної Ради відбулися у найближчу неділю, 5%-ий бар'єр могли б здолати: партія «Батьківщина» (11%), партія «Блок Петра Порошенка» (9%), партія «Опозиційний блок» (9%), Радикальна партія Олега Ляшка (7,8%), партія «Самопоміч» (7,6%), партія «За життя» (5,7%), партія «Громадянська позиція» (5,4%). Також реальні шанси здолати виборчий бар'єр є у партії, пов'язаної з Міхеїлом Саакашвілі (в опитуванні – партія «Хвиля» – 4,7%). Водночас у всіх партій є резерв у 16,5% виборців, які не зробили свій вибір.
- **Ініціативу проведення дострокових президентських виборів підтримують 47%** населення, не підтримують – 38%. У разі проведення дострокових виборів у них висловили готовність взяти участь 65% населення. За Петра Порошенка готові проголосувати 11,9% виборців, за Юлію Тимошенко – 11,1%, Юрія Бойка – 8,4%, Анатолія Гриценка – 7,2%, Олега Ляшка – 6,1%. Не визначилися з вибором 19% тих, хто збирається брати участь у виборах.
- Більшість населення України (62%) вважає, що Україні потрібні нові політичні лідери. Водночас лише 19% бачать таких лідерів. У відкритому питанні (респонденти самі називали прізвища) найчастіше були названі: Надія Савченко (11,4%), Міхеїл Саакашвілі (10,8%), Євген Мураєв (7,9%), Вадим Рабінович (7,1%), Олег Ляшко (6,3%), Єгор Соболев (5,6%).
- Громадська думка виділяє такі найголовніші п'ять проблем, на які має в першу чергу зосередити свої зусилля влада: врегулювати ситуацію на Донбасі, домогтися миру (75%), регулювати ціни, домогтися зниження тарифів (56%), стимулювати розвиток економіки, створювати сприятливі умови для бізнесу (48%), боротися з корупцією та корупціонерами (46%), підвищити пенсії і зарплати (42%).
- Готові терпіти певні матеріальні труднощі заради успіху реформ 35% населення (11% – «скільки треба» і ще 25% – не більше року). Не готові терпіти труднощів заради успіху реформ 55% (24% – бо не вірять в успіх, 31% – бо їхнє матеріальне становище вже зараз нестерпне).
- **23% населення вважають, що у їхньому місті (селі) найближчим часом можливі масові виступи протесту** (4% із них у цьому впевнені, а 19% вважають це імовірним). Натомість 39% вважають масові протести найближчим часом малоімовірними, а 22% впевнені, що протестів не буде.
- **Якщо мітинги та демонстрації відбудуться, 20% населення готові взяти в них участь** (4% – обов'язково і ще 16% – скоріше за все). Не готові до участі в протестах 62%. Водночас 38% населення припускають можливість у наступному році нового Майдану-3.
- **Європейська орієнтація населення України постійно зростає: якщо у грудні 2013 року 47% населення віддавали перевагу вступу України до Європейського Союзу, 36% – до Митного союзу, то у грудні 2016 року лише 11% населення підтримували вступ до Митного союзу, 58% віддали перевагу Європейському Союзу.**

- Запровадження безвізового режиму є важливим для 44% українців, не важливим – для 50%.
- Вступ до НАТО населення вважає основним варіантом, який би гарантував безпеку України (так вважають 44% населення). На позаблоковий статус покладають сподівання 26% і ще залишаються 6%, які підтримують перспективу військового союзу з Росією та іншими країнами.
- Якби найближчим часом відбувся референдум щодо вступу України до НАТО, у ньому б взяли участь 62% населення, серед яких 71% проголосували б «за», 23% – «проти» (6% не визначилися).

МИНУЛИЙ РІК В ОЦІНКАХ ЕКСПЕРТІВ

Фонд «Демократичні ініціативи»
ім. Ілька Кучеріва

Експертне опитування

Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва 19–27 грудня 2016 року провів експертне опитування «2016 рік в оцінках експертів». Метою опитування було з'ясувати думки експертів щодо основних підсумків 2016 року для України та прогнозів на наступний рік. Усього було опитано 55 експертів.

Оцінка загальної політичної ситуації

- **Найважливішою позитивною подією** 2016 року в Україні експерти однозначно називають впровадження електронного декларування та початок роботи нових антикорупційних інститутів. До головних позитивних подій експерти віднесли й санацію банківської сфери, яка включає в себе націоналізацію «ПриватБанку» та завершення політичної кризи, що призвела до зміни формату коаліції та зміни уряду. Щоправда, значна частина експертів вважає націоналізацію «ПриватБанку» найбільш неоднозначною подією року, яка може бути оцінена як позитивно, так і негативно.
- **Найбільш негативними подіями року** були названі події, пов'язані з євроінтеграційними процесами: ненадання Євросоюзом безвізового режиму, невтішний результат референдуму в Нідерландах щодо Асоціації Україна–ЄС. Серед інших негативів – продовження конфлікту на Донбасі та окупації Криму, а також нові політичні скандали,

пов'язані із записами нардепа Онищенка та витоком записів із так званого «Панамського архіву».

- Говорячи про **внутрішньополітичні успіхи** України більш детально, експерти, окрім електронного декларування, найчастіше називають макроекономічну стабілізацію та початок відновлення економіки, посилення армії та відновлення ВПК. Важливим є також запровадження роботи НАБУ та НАЗК і початок кримінального переслідування корупціонерів. Окрім того, серед основних успіхів були названі відносна політична стабільність, недопущення нових виборів та початок судової реформи.
- Серед **внутрішньополітичних невдач** експерти перш за все зазначають недостатній прогрес у боротьбі з корупцією; його відсутність, або навіть регрес. Також очевидними є невдачі в економічній сфері – недостатній темп відновлення економіки; повільний хід економічних реформ; наднизький життєвий рівень значної частини населення. До невдач у політичній сфері експерти віднесли втрату владою довіри, зростання рейтингів популістських сил, згорання реформи правоохоронних структур, зростання рівня злочинності. Істотними невдачами є також відсутність результатів вирішення конфлікту на Донбасі та деокупації Криму.
- Серед **зовнішньополітичних перемог** експерти відзначають насамперед продовження західних санкцій проти держави-агресора, визнання Росії окупантом в офіційних документах міжнародних організацій, в т.ч. ООН.
- **Зовнішньополітичні невдачі** охоплюють передусім ненадання безвізового режиму, програшну ставку українських політиків на перемогу Гілларі Клінтон на виборах Президента в США, а також безперспективність Мінських домовленостей та переговорів, які відбуваються в їхніх рамках.

Персони

- *За оцінками експертів, новий прем'єр-міністр України Володимир Гройсман є найуспішнішим політиком за підсумками 2016 року. Минулорічний лідер – Міхеїл Саакашвілі – цього року виявився лише четвертим у списку найуспішніших. Другою є Юлія Тимошенко, а Президент України Петро Порошенко – третій.*
- *Найменш успішним політиком року експерти називають Надію Савченко. На другій позиції – Петро Порошенко, на третій – Арсеній Яценюк.*

Оцінки за основними індикаторами розвитку

- Із семи оцінюваних сфер суспільного життя лише дві експерти оцінили позитивно: рівень демократії – 5,8 бала за 10-бальною шкалою та стан свободи слова – 6,5 бала. Найбільш негативні оцінки отримали рівень дотримання законності – 3,4 та високий рівень корупції – 7,8 бала. Економічна ситуація, хоча й оцінюється експертами невисоко – 3,6 бала, проте порівняно з минулим роком оцінка зросла на цілий бал (було 2,6 бала). Дещо покращилися також оцінки стану свободи підприємництва – з 4,1 до 4,6 бала.
- Рівень прогнозованості розвитку держави на наступний рік експерти оцінюють у 4,3 бала.

Прогнози експертів: на що Україні варто чекати у 2017 році?

- Експерти прогнозують, що у 2017 році певні політичні сили будуть домагатися дочасних парламентських виборів. Окрім того, слід очікувати зростання популізму в політиці, загострення політичної конкуренції та посилення соціальної напруги. В економіці експерти прогнозують певне економічне зростання, проте незначне.
- На міжнародній арені становище України скоріш за все трохи ускладниться через зміну влади в низці європейських країн. Це може стати передумовою для послаблення чи відміни санкцій проти Росії. З позитиву – у 2017 році все-таки має запрацювати безвізовий режим із ЄС.
- Експерти вже впродовж кількох років відзначають те, що боротьба з корупцією повинна бути пріоритетом для української влади в найближчому часі. Окрім антикорупційних починань, потрібно також продовжувати судову реформу задля встановлення верховенства права.

«Україна у фокусі» – щотижневий інформаційно-аналітичний бюлетень Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва (<http://dif.org.ua>).

Аналітики фонду «ДІ»:

Ірина Бекешкіна
Олексій Гарань
Марія Золкіна
Руслан Кермач
Олексій Сидорчук
Андрій Сухарина

Редактор випуску: *Ірина Філіпчук*

